

Pastúškin:

Indiferentist Abdul.

Za mestnim gradom je stala velika rumena hiša z dolgimi, vlažnimi hodniki. Ljudje, ki so taval po njih, me niso čisto nič zanimali, dokler sem taval sam med njimi in sanjal o velikem svetu tam zunaj. O, tam živijo čisto drugačni ljudje, njih življenje je burno in bogato in dnevi jim ne drsé z leno, morečo enoličnostjo večnosti v naročje. Šele ko sem se ozrl od zunaj v te dolge, vlažne hodnike, sem videl, da sem jim delal krivico. Tudi po njih so taval zadosti zanimivi ljudje, na primer ta indiferentist Abdul.

Prva leta je kot „svetnik“ prvačil v pridnosti in pobožnosti. Pastir je rad priporočal svoji čredi tedensko spoved. Ovčice so mirno poslušale in si mislile svojo: „Samo, da se mu prikupim, ne bom tekal vsak teden k spovednici.“ Edini svetnik se je priporočilu zmerom odzval. Ko je v soboto zvečer zacingljal hišni zvonec in se je v atriju začulo drsanje sandalov in rožljanje velikega redovniškega molka spovednikovega, je svetnik mahoma zaprl knjigo, če se je učil, spustil kroglo na tla, če je igral na dvorišču, skočil od mize, če je sedel pri šahu, in izginil v kapelo.

„Podrepnik svetohlinski,“ je rohnél za njim tovariš Jež, „kam te izkušnjavec nese? Zdaj, ko ima izgubiti in jaz dobiti, se gre skrivati v spovednico — lump.“

Dvorana je zagnala smeh, da je prefektov ponovni „silentium“ vtonil v njem. Ko se je „lump“ vrnil iz kapele, ga je obsul Jež z novimi priimki. Svetnik se je sladkobno nasmehnil, kakor bi bilo čisto naravno in skoro potrebno, da se ga zasmehuje.

„Kaj se režiš?“ se je razhudil Jež. „Tvoja pobožnost je sama dobičkarija, hujša od najbolj črnega oderušta. Jutri zbrbraš po obhajilu toliko in toliko strani in dobiš popoln odpustek. Če te zadene strela z jasnega za tvoje svetohlinstvo, greš gorak v nebesa. Celó te moje besede izkoriščaš. Ko te oštevam, si z vdanim smehljanjem nabiraš zaslug za večnost. Bi mi bil lahko hvaležen, da te tako uspešno porivam proti boljšim sedežem v nebesih.“

„Če nisi premaknil figur, lahko nadaljujeva partijo,“ je menil svetnik dobrovoljno. Jež jih res ni premaknil, ker je poznal svetnikovo navado. Tudi drugače je bil svetnik precej družaben. Polagoma se je cela hiša privadila njegovi svetosti. Celó Jež je ublažil svojo sodbo:

„Svetohlinstvo ti je prešlo v meso in kri, da se ga ne zavedaš več. Kdor se ne zaveda svoje lumparije, ni pristen lump.“

Med žoganjem je nekega večera vratar poklical svetnika, da je prišel oče. Moral je k materinemu pogrebu. Nekaj nad mesec dni ga ni bilo nazaj. Doma je menda nevarno obolel; par tednov je ležal v bolnišnici.

Po vrnitvi ga je minila vsa živahnost. Smejal se je malokaj, šalil skoro nič, igral redkokdaj. Rad je bolj sameval in se tudi v prostih urah zatapljal v knjige. Ali kar je bilo najbolj čudno: ko je naslednjo soboto kakor običajno zacingljal zvonec in zarožljajal v atriju veliki redovniški molek, je hitel svetnik mirno obdelovat svojo rusko slovnico, kakor bi se njega nič ne tikalo.

„Škandal,“ se je zgražal Jež. „Aha — se možati, postaja značaj. Da se mu obzorje razširi, mora poškiliti včasih tudi hudiču v malho. Obenem ima priliko „staremu“ nasprotovati in si tako utrjevati voljo. — Živio fant! Tako si naš!“ je skočil k njemu in ga udaril po ramenu.

Svetnik se je hladno nasmehnil.

Po kosilu in večerji je pastir naganjal svojo čredo v kapelo k parminutnemu tihemu počaščenju Najsvetejšega. Ovčice so navadno ubogale; ker v zadnji vrsti je sedel pastir in štel praznine po klopeh. Zamude pri adoraciji so dobile zmerom velik pomen o božičnih in velikonočnih počitnicah, ali če se je ovčica med letom kdaj približala pastirju, naj jo v katerikoli resnični ali izmišljeni zadevi pusti za pol dneva ali nekaj ur samo iz hleva. „Vi zanemarjate adoracijo,“ je zabliskalo tedaj in ovčica ni vedela, kako in kam bi. Samo priznani garjavci à la Jež so se drznili izostati po enkrat ali dvakrat na teden, pred Božičem in Veliko nočjo pa so prihajali redno tudi oni.

Zdaj je začel izostajati polagoma tudi svetnik, najprej izredka, nato zmerom bolj pogosto.

„Svetnik se punta,“ se je krohotal Jež. „V glorijoli mu je vroče, bi jo rad zalučil za plot.“

Malo po malo je svetnik adoracijo popolnoma opustil. Dolžnosti, ki so stale v predpisih, je izvrševal vse do pičice natančno in ostal vzgleden kakor prej. V šoli, prej odličnjak, je bil zdaj prvi med prvimi.

Pastir je imel navado, ko se je nabralo zadosti prestopkov in nemarnosti, v obednici pred zbrano čredo prositi, opominjati, se pritoževati, rotiti in zahtevati. „Cicero pro domo,“ je kihal Jež. Pa-

stir je imel to čednost, da se je v njegovih ustih vsaka muha rada spremenila v slona. Če je kanilo komu pri umivalniku par kapljic na tla, se mu je pri takih obračunih očitala neznačajnost in črna nehvaležnost. Tako so ovčice kmalu dognale, da pastir le bolj nečimerno razgrinja svoj govorniški dar. Uspehi so bili neznatni. Samo, če so se praznine pri adoraciji preveč razpasle, je zaplamtela iz pastirjevih ust živa navdušenost za sveto stvar, naravna zgovornost ni bila več sama sebi namen in je navadno zalegla. Po enem takem prizoru je dražil Jež svetnika:

„To meri nate, zakrknjenec! Danes moraš enkrat v kapelo, da se potolaži. Njegovi najlepši upi plavajo po vodi, ko se ti tako ostentativno odvrtaš od molitve. Pojdi, greva enkrat skupaj!“

Toda svetnik se je otresel vsiljivega Ježa in je ostal zunaj. Čez nekaj dni je grmelo v obednici jasneje:

„Na svojo žalost opažam, da se nekateri nalašč ustavljajo mojim opominom.“

„Nekateri,“ je povlekel Jež svetnika za rokav.

Govornik je prekobilil srečno par govorniških figur ter planil nato v plamen svetega vshičenja:

„In kar je najbolj žalostno: ta klavrna opozicija šteje skoro izključno ne štipendistov in ne tistih, ki plačujejo, kakor bi morebiti kdo pričakoval — ne, ti junaki so sami vbogajmenovci, ki jim je hiša iz gole krščanske usmiljenosti odprla svoja vrata, da jim ni treba prezebati in stradati po temnih, vlažnih brlogih. In tako revišče, ki bi še krave paslo, da se njegovi predstojniki niso zavzeli zanj, ne pozna niti mrvice hvaležnosti, preži na vsako priliko, da bi pokazalo, kako mu je najskromnejša želja njegovih predstojnikov deveta briga. Če se že zdi samemu sebi tako popoln, da lahko izhaja brez molitve, naj bi saj iz hvaležnosti poklečal tistih par minut pred Najsvetejšim, naj bi molil za druge, za svoje predstojnike, zame, ki nisem tako popoln in čutim, kako me včasih teža mojega bremena pritiska k tlom. Toda ne, nalašč ne — sprehaja se raje s kar mogoče glasnimi koraki blizu kapele, da moti druge in dokaže, do kolike neodvisnosti se je že povspel. Namesto da bi se porazgovoril s svojim Odrešenikom, sloni ob zidu in buli v strop kakor kak turški Abd-ul-Kader.“

To ni bilo več splošno, to je veljalo njemu, edino njemu, svetniku. Vse oči so se uprle vanj, ki je gledal govornika mrzlo in ravnodušno, kakor bi se njega čisto nič ne tikalo. Jež ga je povlekel zopet za rokav in dušil smeh s pestjo:

„Turški Abd-ul-Kader.“

Ploha se je vsula zaman. Svetnik je tudi tisti dan in vse prihodnje dni bulil v strop. Edino, kar je pastir dosegel, je bilo, da se je svetnika prijelo ime Abdul. Med obema se je začelo tiho ruvanje. Preočitno ga pastir ni mogel zgrabiti, ker se je Abdul zvesto držal predpisov. Ali parkrat sta vendar trčila čelo ob čelo.

Abdul se je nekoč pritožil knjižničarju, da mu je zmanjkalo v kapeli sveto pismo, ki ga je imel iz domače knjižnice in bral pri tihih mašah.

„Povejte vodji, da odkrije tatu in ukrene, kar treba.“

Vodja je šetal v atriju. Abdul je stopil predenj in poročal po nasvetu.

„Tatu ne bo treba iskati,“ ga je potolažil vodja. „Sveto pismo sem ukradel jaz. Čakal sem že nekaj dni, da se oglasite. Pridite drevi k meni.“

„Pridiga, pridiga!“ se je režal Jež, ko nam je Abdul razkril to nenavadno tatvino.

Zvečer smo se četvorica ožjih znancev pritipali za Abdulom k ravnateljstevim durim in vlekli na ušesa, da so nam skoro bobenčki popokali v njih. Užitek, ki smo si ga obetali, je bil popoln.

„Svetega pisma ne dobite nazaj,“ je izjavil ravnatelj. „Dokod ste prebrali?“

„Prve tri knjige,“ je odvrnil Abdul.

„Vem, ker so le prve tri mestoma debelo podčrtane. Podčrtavali ste seveda vi? In zakaj ste vzeli ravno laški prevod?“

„Imel sem prej našega, pa je preneroden in nepopoln.“

„Pogrešali ste seveda tistih zabavnih zgodbic, ki ste jih tako debelo podčrtali.“

„Podčrtaval sem samo neznane besede, da jih pozneje poiščem.“

„A kako, da vam je bilo na primer v Lotovi povesti, ki vendar ni izmed najkrajših, vse znano, samo, kjer Lot greši s svojima hčerama, so vam bile naenkrat vse besede neznane? Celih pet vrst ste dvakrat podčrtali in postavili tri velikanske klicaje na rob. Kaj pomeni to?“

„Nič.“

„In takih slučajev vam lahko naštejemo celo kopo. Ne, ne, mladi prijatelj: z vami se nekaj godi.“

„Zdaj ga pana,“ je šepnil Jež.

„Stvar ni začela včeraj ali danes,“ je nadaljeval ravnatelj mirno in očetovsko. „Dolgo je temu, kar ste se začeli zelo neprijetno

spreminjati. Nadejam se, da nisem predolgo molčal. Gotovo ste spočetka tudi sami opazili, kako težko mi je bilo, da se mi polagoma izneverjate ravno vi, kako sem se trudil, da ne bi vas prehudu zadel, če sem že moral govoriti.“

„O, zadeli ste zmerom izborno,“ ga je prekinil Abdul. „Da bi se bili ravno trudili odkrhniti ost svojim pšicam, mi ni bilo dano opaziti.“

„Pšice, prijatelj, so, pravite, zadele izborno — uspehov pa nisem videl nikoli.“

„Tudi uspehe ste imeli. Menda vam ni znano, da ste me na večne čase prekrstili v Abdula.“

„Nisem vas poklical k sebi, da bi zbijal šale. Kakor sem rekel: Vi niste več, kar ste bili nekoč, čast in ponos te hiše, vzgled in zvezda vodnica tovarišem; zanimalo bi me izvedeti, zakaj ne.“

„Tudi mene bi to zanimalo, ker vest mi ničesar ne očita.“

„Vest!“ je zamahnil vodja. „Vest je tukaj fraza. Če še niste zašli predaleč, ne dvomim, da vam tudi vest mnogokaj očita; če pa govorite resnico, potem sem predolgo molčal.“

„Meni se zdi, da niste še zadosti dolgo molčali. Kaj naj mi, recimo, vest očita?“

„Isto, kar sem vam očital jaz, ko so vas moje pšice tako izborno zadele.“

„Največ ste jih izstrelili zaradi adoracije.“

„Zdi se, da imate vi o tej reči posebne nazore.“

„Če so res tako posebni —; gotovo je, da se vi na to svojo iznajdbo preveč kapricirate.“

„Kako mu strže korenček,“ se je čudil Jež. „Jaz ne bi zmozel tolike predrznosti; je mož, je mož!“

„Tako?“ je planil vodja. „To je vam moja iznajdba in moja kaprica? Vi seveda imate druge iznajdbe in druge kaprice — podčrtavanje svetega pisma na primer.“

„Še nedavno ste nam sami toplo priporočali, naj pri maši kaj pobožnega beremo. Imenovali ste v prvi vrsti sveto pismo. Zdaj, ko sem vam skušal vsaj enkrat ugoditi, me oštevate.“

„Vsaj enkrat! — ko mi že ne marate z adoracijo, kaj ne? Če sem imenoval sveto pismo, sem mislil gotovo le novi zakon. Starega veste, da ne sme brati kdorsibodi, tisti, ki ga podčrtavajo na takih mestih kakor vi, še celo ne.“

„Tista mesta so se mi zdela zanimiva, ker jih nisem prej nikoli srečal. Sicer pa ne vem, zakaj se toliko usajate: knjiga stoji vendar v knjižničnem seznamu.“

„Zdaj ne stoji več. Vi pa ste tudi taki, da skušate zmerom tisto izbrati, kar se je v davnini kdaj po neprevidnosti vtihotapilo v seznam. In laški prevod ste vzeli pač zato, da se obenem lahko urite v laščini in pobožnosti. Lepa kombinacija!“

„Če človek lahko dve muhi obenem zadene, zakaj bi jih ne?“

„In če lahko tri, štiri obenem zadene, zakaj bi jih ne? Prvič ste napravili meni veselje, ker ste nekaj „pobožnega“ brali, drugič ste se lahko naslajali ob zabavnih zgodbicah, tretjič ste se urili v laščini in četrtič ste skrbeli za blagor svoje duše. Neznanih besed pa niste iskali pozneje zunaj, laški slovar ste jemali s seboj v kapelo, ga odprli zraven svetega pisma in listali neženirano po njem. Seveda užitek gre rakom žvižgat, če trčite sredi najbolj pikantne situacije ob neznan izraz in ga ne morete takoj poiskati. Z oltarja se vidi marsikaj.“

„Moj Bog,“ je vzdihnil Jež, „tega skrbe, ker je bral sveto pismo. Če bi vedel, kaj vlačimo mi v kapelo: Slovenski narod, Jack der Aufschlitzer, Ljubljanski zvon, Renan — vse, česar ne moremo brati zunaj pod nadzorstvom. Vsako jutro maša — izborna naprava; človek lahko vsaj pol ure mirno in s pridom bere. V stranišču začnejo kmalu skeleti oči; če je oblačno, moraš užgati svečo, v smradu se še ta skuja.“

„Nazadnje se izkaže, da ste čisto nedolžni,“ je dejal vodja pikro. „A ne mislite, da bijem samega sebe po zobeh. Tudi zdaj vam priporočam sveto pismo, predvsem novi zakon, starega v prireditvi, kakor jih najdete v knjižnici. Z novim vam lahko jaz postrežem — krasna, popolna izdaja od lani. Izberite si kakega evangelista, dejanja apostolov, kar hočete.“

„Če že smem izbirati — dajte mi Apokalipso,“ je prosil Abdul.

Vodja je nekoliko pomolčal, nato je zinil:

„Kako ste čudni! Saj pravim, zmerom izberete tisto, kar je najmanj za vas.“

„Pravkar ste mi ponujali ves novi zakon.“

„Apokalipsa je za vas pretežka, ne boste je razumeli. Ali pa je boste razumeli, kakor boste sami hoteli.“

„Zakaj pa so te reči tako pisane, da razume vsakdo, kakor sam hoče? Vi jo razumete vendar tudi, kakor sami hočete, in cerkveni razlagatelji tudi, kakor sami hočejo.“

„Vidim, da sem res predolgo molčal. Pridite zopet v pondeljek. Evangelje pa bi vam res priporočal.“

„Hvala. Drugikrat.“

Jež je hitel stiskati Abdulu roko:

„Sakramiš, kako si ga klestil! Dobro si mu jih solil.“

Abdul se je malo menil za Ježovo priznanje. Z ravnateljem sta skoro vsak teden o vsem mogočem debatirala. Izpreobrnitve ni bilo. Polagoma je postajal Abdul opreznejši in previdnejši. Vodja se je trudil, kako bi izvlekel iz njega razne pomisleke, da mu jih ovrže. Toda Abdulu se je videlo, da pozna že vnaprej odgovore, ki ga ne bodo zadovoljili. Ugovarjati se je naveličal, in če je vodja kaj zahteval, je obljubil, da se bo potrudil, kolikor bo v njegovi moči. Pa kaj, ko ni bilo v njegovi moči!

Le ena poznejših debat je bila tako živahna kakor prva. Jež se je samega zadoščenja skoro valjal po tleh.

Med ožje znanke je štel Abdul tudi dva muzikanta: Narleta, ki se je uspešno ukvarjal z vsemi glasbili od klavirja in vijoline do kontrabasa in bobna, in Jareta, babjega ženščurja z desetimi ljubnicami — devet pravih, iz mesa in krvi, ki so se zmerom menjavale, in ena stalna, njegova vijolina. Narlé in Jaré sta vsak dan koncertirala in Abdul je tvoril občinstvo pri teh koncertih. Stal je kakor prikovan in gledal skozi okno kamorkoli. Gotove skladbe sta mu morala ponavljati po trikrat, petkrat in čez. Ta koncertna deteljica je včasih sama sebi rada malo ponagajala.

Narlé, ki si je znal tudi drugače ograditi sredi paragrafov in predpisov čisto svoje, nekam umetniško življenje, si je dal, kakor že neštokrat, nekega lepega pomladnega dne dopust. Nekaj je pripomogla matematika, ki mu je smrdela oddaleč, nekaj solčna pomlad, jasne gore v daljavi, nova železnica in domotožje, da se je tisto jutro pod starim, zaprašenim orlom nad gimnazijskimi vrati izmuznil natihem po stranskem izhodu proti postaji. Zvečer se je vrnil in poročal o domači gnjati in rujni kapljici. Jaretu je oznanil, naj pričakuje drugi dan razglednico, ki mu jo je poslal od doma. Razglednica je prišla in z žensko pisavo in zaljubljeno vsebino kompromitirala pri vodstvu revo Jareta, o katerem je vodja itak sumil, da se mu dekleta bolj dopadejo, nego je za krščanskega človeka potrebno. Še huje pa je razglednica zadela Abdula. Čisto spodaj je stalo namreč: „P. S. Iskren pozdrav indiferentistu Abdulu!“

„Glej, da te ne dene iz kože!“ je svaril Jež Abdula. „Sicer pa bomo stali pri vratih. Če ti bo huda predla — zanesi se na te pesti.“

Stali smo res, pesti pa niso prišle do veljave.

„Lepe reči. Torej vi ste znani po svetu kot indiferentist?“ je sikal vodja.

„Najbrž kaka šala,“ se je branil Abdul.

„O, prijatelj, ko bi tudi bila šala: v takih rečeh so šale najbolj zanesljiv reflektor. Tista beseda vas vsega tako imenitno označi, da bi zaman iskal primernejše. V vsem svojem obnašanju, tudi pred mojimi očmi, ste pravi, pristen indiferentist. In veste, kaj se to pravi? Mlačnemu grozi Gospod: Ker nisi ne gorak ne mrzel, temveč mlačen, te izpljujem iz svojih ust. Vi pa ste več nego mlačni, vi ste — otopeli. Prej se mi je včasih zdelo, da hočete iz gole mladostne objesti pokazati, kako ste zreli in samostojni. Naj pokaže, sem si mislil, bo že sam videl, kako je smešen. A malo po malo sem moral spoznati, da to ni objest, temveč — zakrknjenost. Da, zakrknjenost, najhujša nadloga človeške duše. Da ste v tako mladih letih tako globoko padli, se mi zdi nemogoče, nemogoče. Vi preveč mislite.“

„In vi premalo.“

„Zdaj se drznete —?“

„Če vam je resnica tako malo ljuba, lahko umaknem svojo trditev. Vem, da moram spoštovati svoje predstojnike in zato marsikaj zamolčati.“

„Le nikar tako velikodušno. Vi zamolčite zmerom še preveč. Tako ste zaljubljeni sami vase, da se vam zdijo celo vaši predstojniki za vas preneumni. Vi gledate samega sebe v čarobni svetlobi, zaživeli ste se v pozo nerazumljivega ženija, ki se bori z malenkostnimi, ozkimi razmerami. Čeprav ne marate debatirati z menoj, ne mislite, da vas nisem izpregledal! Vaš molk in vaše obnašanje povesta stokrat več nego vse vaše besede. V tem hipu, ko govorim z vami, se vaš pogled čudi moji omejenosti, zabitosti in bigotnosti in mi že prisoja v vaši bodoči biografiji klavrno vlogo nerodnega vzgojitelja, ki ni umel izbrusiti od narave zaupanega mu bisera.“

„Biser se bo že kako izbrusil, če je res biser — in vi boste imeli pri tem glavni delež. Že danes čutim, kako neprecenljivo mnogo vam dolgujem. Obžalujem le, da vam ne morem v vsaki malenkosti ugoditi. Vi pa se zapičite ravno v te malenkosti in jih tirate v gorostasnost. O vlogi, ki mi jo tako jezuitsko insinuirate, se mi nikoli niti sanjalo ni. Pač pa se zdaj vi sami silite v neko vlogo, ki je bolje, da je ne označim natančneje.“

„Vi bi radi bili hvaležni in hkratu nehvaležni. A pri vsej vaši genialnosti se vam to ne bo posrečilo. Vi veste, zakaj ste tukaj, kakšen je namen te hiše — torej?“

„Torej moram hoditi k adoraciji — radi vas?“

„V teh hudobnih zbodljajih se kaže vsa vaša zaslepljenost. Povdarjam znova: zašli ste že grozno daleč. Pazite, kakšen bo konec vaše poti. Če ne krenete kmalu na pravo stezo, vam lahko z gotovostjo povem, da dirjate v svojo pogubo.“

„Hvala na preprijazni prorokbi.“

„Tako mladi — pa tako cinični! Vsaka beseda, ki jo izrečete, odgrne nov zastor od vaše notranjosti. In pogled v to notranjost je obupen: vse razjedeno, vse poparjeno, vse nagnito. Zakaj vidite v meni zmerom le svojega nasprotnika, mladi prijatelj? In kaj poročete, če vam razodenem, da vas že dolgo občudujem, da občudujem moč vaše mlade volje? Med življenjem v teh zidovih in vašo notranjostjo zija širok prepad, ki ste ga znali dolgo prikrivati in ga še zdaj uspešno prikrivate. Na zunaj ste še danes vzoren gojenec. Kar ste tukaj, niste prekršili nikoli nobenega predpisa. Toda ne črka, duh je, ki oživlja. In tega duha pri vas ni. Kako ste ga napravili, veste le vi in — bog. Ne maral bi se siliti proti vaši volji v vaše srce, a ko ste mi ga nehote in nevede polovico že odkrili, mislim, da imam kot vaš predstojnik dolžnost vas vsaj prositi, da mi odgrnete še drugo, zanimivejšo polovico, da mi poveste, kaj je zasekalo tako naenkrat v vaše življenje, kaj je povzročilo tisti usodepoln preobrat. Zaupajte prijatelju, ki vam hoče dobro in želi samo vašo srečo.“

„Premehke so vaše besede, sladkoba za ženske. Jaz vam bom neznansko hvaležen, če pustite na miru vse zastore in prepade in me odslovite.“

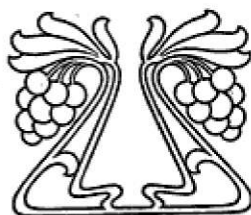
„Bog z vami! Uverjen sem, da si še premislite in potrkate zopet sami na moje duri.“

„Morebiti.“

„Diplomat, diplomat!“ mu je čestital Jež na hodniku. „Dobro si ga krotil. Kadar se loti mene ta spaka, začne plesati in divjati — zadnjič ste slišali v dvorano, kako se je tresel strop pod njegovo peto. Navadno mi zastane sapa, da mu vse obljubim, samo da me pusti živega ven. Pred tabo pa ima rešpekt, salament ga ima!“

Abdul si ni premislil in ni potrkal več na duri.

(Konec prihodnjič.)

Nič bridkosti, Pavel Negoda! Pridi pozdrav iz najtemnejše globine — razveseli se ga in odzdravi mu!

Na južno stran, lastavice, na južno stran! Nič grenkobe — in če! Še grenkoba je tam vsa od solnca obžarjena!

Mila mehkoba mu je segla v srce. Trepalnice, trudne in težke, so mu zlezele na oči, na ustnicah se je prikazal smehljaj. Misli so zatonile z večerno zarjo, prelile so se v sanje . . .

„Gute Nacht!“

Pavel Negoda se je v polusanjah smehljaj.

„Lahko noč, ljubica, lahko noč . . . mati . . . lahko noč, ti loka zelena v jutru pojoča . . .“

Spreletela ga je sladka toplota.

„Saj sem vedel, da je nekje zgrajen dom tudi zame!“ . . .

Pastúškin :

Indiferentist Abdul.

(Konec.)

V zimi je enkrat nanoslo, da je ostal vsled otekle noge par tednov v bolniški sobi. Ob takih prilikah si je tudi ženščur Jaré rad izmislil kakšno nadlogo, da se je na gorkem do sita naspal in korenito razklepetal. Poleg drugih je imel namreč tudi to čednost, da je svoje don-juanstvo razgrinjal pred svojimi tovariši, zlasti takimi kakor Abdul, ki so se za krila malo menili. Hud prehlad je prignal tiste dni tudi mene tjakaj.

„Poglej tega modrijana, to senco živega človeka,“ je kazal Jaré na Abdula, ko sem haljal proti svojemu ležišču. „Njegov indiferentizem ni samo verski, temveč splošen. Pomisli, celo ženske so njemu lanski sneg, kakor bi jih ne bilo na svetu.“

„Jih ni še v programu,“ je zamahnil Abdul smehoma.

„Jih ne bo nikoli, če jih sam ne deneš v program, ga je poučeval Jaré. „Ti, seveda, boš čakal, da nabijejo v atriju paragraf: Vsak drugi večer smejo gojenci po mestu za dekleti. Moj bog, če pomislim, da ta lepi brezverec še ni imel ženskega telesa v svojih rokah. Moška devica, hahaha! Mar ne čutiš duša, kako te je škoda. Jaz ne bi vzdržal . . . teden dni kvečjemu. In če zunaj ne gre po

sreči, moram začeti tukaj z usmiljenko kakšen otročji flirt. Vesta, zakaj sem pravzaprav tukaj? Pred par dnevi me revica vstavi na hodniku: „Gospod Jaré, kdaj boste zopet bolni?“ in me pogleda tako mehko, tako zaljubljeno. „Jutri, jutri,“ sem jo potolažil. Bosta videla gonjo, kadar prinese večerjo.“

Pod mrak je prišla večerja.

„Ste zadovoljni, gospodična, da sem zopet bolan?“ se je šalil Jaré.

„Jaz nisem gospodična, jaz sem sestra,“ se je hudovala postrežnica.

„Ne, gospodična ste. Vi najbrž niti ne veste, kaj je gospodična.“

„Kako ste pokvarjeni. Tukaj gospoda bi si vzeli za vzgled,“ je pokazala Abdula.

„Dobro, zdaj naj pove ta gospod, ali ste gospodična ali ne,“ je odločil Jaré.

„Gospodična bo že sama vedela, kaj je,“ se je branil Abdul.

„Evo, vaš vzgledni gospod vas imenuje tudi gospodično,“ je kihal Jaré.

„Ker ste ga vi pokvarili.“

„In enkrat ste bili še bolj gospodična nego zdaj.“

„Vam nič mari.“

„O, gospodična, kar se tiče vas, mi je vse grozno mari. Zakaj ste me vprašali, kdaj bom zopet bolan, če se zdaj tako zadirate!“

„Ker sem mislila, da ste se od zadnjič kaj poboljšali.“

„Saj sem bil zmerom dober. Ali ne veste, gospodična, kako vas imam rad? Ljubica, dušica, kaj se odmikaš? Daj, da te poljubim na to žametno lice, te peklenske oči, ta rožna usta.“

„Sam greh vas je. Če se ne spokorite, povem ravnatelju.“

„Ah, vsak dan groziš, dušica — da netiš zubelj moje ljubezni. En poljub, en sam poljub!“ Ujel jo je za roko ter jo vlekel nase.

V tistem hipu so se odprla vrata in v njih je stal ravnatelj. Njegova črna postava je zatemnela ob vhodu kakor neizbežni menežekel. Njegov pogled je prizor tako mrzlo objel, da so vdeležencem udje otrpnili v živo sliko in je mogel Jaré izpustiti svojo žrtev šele, ko se je črni postavi razlezel obraz v porogljiv nasmešek.

„Tako, tako, to so torej bolniki.“

Postrežnica je zbegana pobrala posodo in tiho odšla.

Črna postava se je pomaknila na sredo sobe ter se okrenila od postelje do postelje:

„Nobile collegium: tukaj zapeljivec, tam nevernik in tam tudi nič prida.“

Nato se je stegnila desnica z ukazujočim kazalcem proti Jaretu:

„Takoj se mi poberite odtod — nemudoma!“

„Jaz sem bolan,“ se je stisnil Jaré pod odejo, kakor bi pričakoval, da se močna roka stegne zdajzdaj tik do njega in ga zalučí proti durim. „Kar ste videli, je bilo samo šala,“ je prosil.

Toda roka je grozila neizprosno:

„Kar sem rekel, ni bila samo šala — nemudoma! Drugače pokličem hlapca, da vas vrže ven — mrhovina!“

Jaré je prilezel kakor oblit kužek izpod odeje in mešal po obleki na stolici ob zaglavju.

„Hitro!“ je zadrgetala roka za njim.

Jaré se je oblekel in potrto odšel. Postava, roko še zmerom iztegnjeno, se je okrenila za njim in odtemnela skozi duri.

Ko so koraki na drugem koncu hodnika polagoma zamrli, je menil Abdul:

„Najbrž se vrne in zapodi tudi naju.“

„Tebe ne more,“ sem ga potolažil, „mene kvečjemu.“

„Tudi mene ima strašno slabo zapisanega. Zdaj me že javno imenuje nevernika,“ se je smejal Abdul.

„Zakaj bi te ne, če si.“

„O, prosim,“ je ugovarjal. „Vsak mesec klečim v spovednici in vsak dan pri maši kakor ti.“

„Seveda klečiš. A tudi vsak mesec debatiraš v ravnateljevi sobi in mi pritiskamo ušesa na vrata. Kdaj bo prihodnja seja?“

„Bom že pravočasno naznanil. Prej je bila stvar zabavna, ali kar mi je začel dopovedovati, da me občuduje, postaja sitna.“

„Potrpi. Dolgo, upam, te ne bo občudoval. Pričakuje pač, da izvrtá iz tebe tisti — preobrat; a te prenerodno napeljuje.“

„Tudi spretnost bi mu malo pomagala, ne izvrtá nikoli. Kako tudi? Stvar je presmešna.“

„Kako smešna, zakaj smešna?“

„Tako . . .“, je skomignil z rameni in začel prevezovati nogo. „Pomisli sam. Kar je, to je. Saj ima čisto prav, ampak . . . Seveda je nekaj mahoma zasekalo v življenje. „Preobrat“, seveda . . .“

„Po tisti bolezni, ko te ni bilo en mesec nazaj.“

„Vse vkup je pravzaprav komedija; ampak zgodilo se je. Zdaj me zmerom lomi smeh, če se spomnim, kako neumna, otročja je bila cela zgodba. No, takrat je bilo drugače. Kvante, kvante. Mo-

rebiti je vredno povedati, kako sem v letih svojega svetništva sodil sam o svoji gloriiji. Takrat sem trdno sklenil, da pojdem v nebesa. Stvar se mi je zdela precej enostavna. Vera vendar vse zamore, vse premaga. V šoli sem se pred nalogo zmerom priporočil Devici Mariji in sv. Duhu, in ko sem dobil najboljši red, sem se natiho nemudoma zahvalil. Samega sebe nisem imel za čisto nič bolj nardarjenega nego tebe, ki si dobival zmerom predzadnji red, ali tiste, ki so dobivali zadnji. Skrivnost uganke je tičala zame v tem, da vi niste imeli zadosti vere. Če sem bil pri obedu zadnji in ste mi, kakor običajno zadnjemu, pustili komaj pol žlice juhe, dve zrni graha in malo več krompirja, nego je črnega za nohtom, sem v srcu zmolil očenaš, da bi vam bolje teknilo, kar ste si preveč vzeli, in moja lakota je izginila, še preden sem rekel amen. Če je post zadel Ježa, nas je zunaj kratkomalo premlatil — pa je ostal vendar lačen. Ti si se enkrat pritožil prefektu — pa si ostal vendar lačen. Tako sem delal čudeže na samem sebi. Če je človek popolnoma brez greha, tudi malega, in ima trdno, živo vero, je skoro vsemo-gočen. Kar sem videl krog sebe, je bilo vse delo božjih rok, vse čudež. Da sem hodil, govoril, jedel spal, dihal, se učil — vse delo božjih rok, sam iz sebe ne bi mogel ničesar, vse sami čudeži. Na sebi in drugih sem videl, da dela človek tem večje čudeže, čim popolnejši je, čim bolj se približa najvišjemu vzoru, Kristusu kot človeku. In če doseže najvišjo popolnost, da ni najmanjše pegice na njegovi duši, mu nebo v potrebi gotovo tudi nakloni milost izrednih čudežev, kakor so jih delali svetniki. Seveda, ker mi duša tiči v mesenem telesu, nisem nikoli gotov, da sem čisto brez madeža, a včasih bi vendar skoro prisegel, po obhajilu na primer, in gotovo, ko zadobiš popoln odpustek. Kar sem bral v življenju svetnikov, se mi potem takem ni zdelo nič posebnega. Vedel sem dobro, da bodo taki in večji čudeži tudi v moji moči, če bi prišel, kakor oni, v najhujšo stisko. — No, in tiste dni pride oče pome, da je umrla mati. „Mama je umrla,“ je ponovil, ko sem gledal, kakor bi ne vedel, kaj mi pravi. „Pojdi, greva prosit, da te pustijo k pogrebu,“ me je povlekel s seboj. Ravnatelj je v kapeli olepšaval Marijin oltar. Stopil je takoj z lestve in prišel k nama v zakristijo. Sožalje, tolažba . . . kar pač sodi za take prilike. Zunaj na vozu je čakala teta, vsa črno oblečena. „Hitro sta opravila,“ je rekla tiho. „Brž na Stari trg, da ne pridemo prepozno — tod že zapirajo.“ Oče je zamahnil z bičem in voz je odropotal. Na Starem trgu je vrgel meni vajeti in pomagal teti z voza. „Meni črno kravato,“ sem zaklical za

njima. „Samoveznico ali napravljeno?“ je vprašala teta. „Kar hočete, samo da bo.“ Oče je čez tlak izginil v najbližjih vratih, teta je hitela prek ceste na drugo stran, kjer je suhoten uslužbenec snemal na ovinku z dolgim ročem iznad vhoda rute, pasove, manšete, trakove. Nad mojo glavo je dvakrat zažvižgalo, nekdo je zaklical moje ime in na klobuk mi je padel papirnat svaljek. Na oknu je slonel tovariš Zobec in zaklical veselo: „Kaj vozariš?“ V tistem hipu se je spomnil, da čakam pred pogrebno prodajalno, in z resnim obrazom je pomignil podse: „Menda ne kakšna nesreča?“ „Mati,“ sem pokimal. Dva uslužbenca sta prinesla iz prodajalne veliko, v sivkast papir zavito krsto ter jo naložila na voz. Za njima je prišel oče in položil velik zavitek zraven krste. „Tete ni še nazaj?“ je vprašal in stopil proti voglu. Kmalu sta prišla oba. „Bo prav?“ mi je pokazala teta kravato. „Venec, mislim, bo zadosti velik — nismo bogati,“ je pokazal oče zadaj na voz in pognal. Spotoma sta s teto še enkrat vse poračunala, nato smo vsi trije molčali. Doma sem pozdravil mimogrede domače, ki so sedeli v hiši, in hitel z očetom na pod. Sredi sobe je stalo nekaj podolgastega, pokritega z belo rjuho. „Tukaj je,“ je šepnil oče in odgrnil rjuho do srede. Naslonil se je v kotu ob skrinjo in gledal topo v blede, upadli materin obraz. Nato je hotel rjuho zopet zagrniti. „Pustite,“ sem branil. Odstranil se je molče in me pustil samega. Tisti večer sem jokal zadnjič v svojem življenju. V hiši pod mano so se nabrali vaščani, ki so prišli čez noč k mrliču. Ko sem hitel brisati solze, se mi blede obraz pred menoj ni zdel več tako hladen kakor prej, ustne so se za spoznanje napele v komaj viden usmev in čeprav se niso odprle, sem slišal razločno: „Ne ženi si te reči preveč k srcu. Saj nisem mrtva, saj samo spim.“ Po stopnicah so prihajali ljudje. Ko sem potegnil rjuho čez obraz, sem čul še enkrat kakor prej: „Saj samo spim.“ Prva je pricokljala na pod stara Polona. „Sam si?“ se je ozirala po sobi, ki jo je plapolajoči plamen sveče slabo razsvetljeval. Sključila se je poleg omare in zarožljala z molkom. „Zanjo je bolje tako,“ je rekla. „Kako je revica trpela! A vi — otroci in oče . . . Moj bog, zate še ni tako hudo. Ti si tam, kjer si. Za zdaj si, bi rekla, preskrbljen. Oče se bo moral pač kam ozreti. Kaj bi sam z nedoraslimi otroci?“ Bližnji in daljni sosedje so polagoma napolnili sobo. Polona je začela moliti naprej. Meni je šumelo po glavi: „Saj samo spim.“ Po molitvi se je pomenek sukal krog rajnke. Soseda, ki je stala ob smrtni uri tik postelje, je popisala zadnji boj, drugi so se spomnili slučajev iste bolezni, sledile so

druge nesreče, slučaji — cela vaška kronika. Mladina, ki jo je lastna vročekrvnost bolj zanimala nego take zgodbe, se je začela šaliti in igrati. Ko se je staremu Brtonclju zazdelo, da se je posvetnost, preveč razpasla, je vzdignil tisto običajno:

Deseta ura te noči,
ko se Marija veseli
z eno zlato jabčico . . .

Zame se je godilo vse samo napol. Ker pravzaprav, čemu vse to če samo spi? Ampak seveda, jim ni zameriti, mislijo, da je mrtva. Iz kuhinje je prišel oče z velikim vrčem. Začela je krožiti kava, nato žganje in vino. „Če si zaspan, lahko nekoliko ležeš,“ mi je rekel oče po polnoči. Kako bi spal pred tako pomembnim dnem, kakor me je čakal? Zdaj sem vedel čisto natanko, kako se bo vse zgodilo. Ob zori sem rekel očetu: „Zaradi maše... Jaz bi šel do kapucinov.“ „Kamor se ti zdi,“ je odvrnil. Za tako izredno priliko je bilo treba seveda generalne spovedi. Stvar ni bila težavna, ker sem bil opravil zadnjo pred nekaj meseci pri duhovnih vajah. Tisti dve uri do samostana sta mi zadostovali za izpraševanje vesti. Tako je šlo vse lepo po vrsti: spoved, obhajilo, popoln odpustek. Ob devetih sem bil že zopet doma. „Dolgo si hodil,“ je menil oče. Ko bi vedel, zakaj sem tako dolgo hodil . . . Drevi bo vedel. Žalosti ni bilo več v mojem srcu, sama sreča je bila v njem, samo solnce, ko sem pomislil, kako se bo vse zgodilo: v vasi začno zvoniti, ob odru zagorijo sveče, v hiši in na dvorišču se natekajo ljudje, kropijo, se križajo, molijo, se prerivajo. Stokanje, ki se je do zdaj trgalo tam iz kota, se razječi v glasen jok, oče dvigne manjšo sestro k materinemu licu, za nami se rije grobokop s pokrovom, brat stopi na stolico in se skloni nad mater, oče tišči mene pred sabo, da ji da nato on, ki ji je dal nekoč prvega, tudi zadnji poljub na stisnjene ustnice. Tedaj — krik strahu in začudenja: „Saj je živa!“ Ob mojem poljubu se je prebudila, gleda krog sebe, se čudi množici, steza roke proti meni, da ji odvijem molek, sede v krsti, stopi, oprta ob mojo ramo, na tla. Ljudje se gnetejo. „Čudež, čudež!“ vrši med množico. „Saj sem samo spala, kaj je bilo treba te grmade?“ se nasmehne mati in zažuga očetu: „Se vidi, kako bi se me kmalu rad otresel.“ — Vedel sem natanko, da se bo vse tako zgodilo. In se je tudi res — do mojega poljuba. Kaj bi še pravil? Zdaj lahko sam presodiš. Ko sem videl, da ne odpre oči, da se ne gane, so se moje roke oklenile njenih ramen in jo privzdignile iz krste. „Moj

bog, kako jo je rad imel," sem še slišal krog sebe. Močne roke so se uprle vame, odtrgale njeno ledeno lice od mojega...megla... udarci, štirje, pet, šest... — Bolezen, kakor veš, me je tiščala en mesec. Pri tistem pogrebu je bilo pokopano tudi moje svetništvo. — Ampak mrzlo je nocoj, mrzlo; daj, pomešaj v peči!"

Pritaknil sem ji dve poleni in se pretegnil sredi sobe.

„Viš, kako sem te dolgočasil!“ se je nasmehnil Abdul.

„O, prav nič ne,“ sem ugovarjal.

„Zdaj sodim, da je bilo moje življenje do tistega pogreba ena sama nepretrgana bolezen,“ je povzel, „ampak vrag vedi, ali sodim prav. Učenjaki poznajo tudi drugače precej slučajev, da se plod ne more otresti materinega telesa, visi na njem tudi še po rojstvu, da je treba vez včasih siloma pretrgati. Tiste, ki niso izkusili tega trganja, zdaj skoro pomilujem. Ampak prve dni je bilo hudo. Vsako spoznanje je treba grozno slano plačati. Toda cena ni nikoli previsoka, spoznati je zmerom vredno. Do tiste zgodbe sem igral nevede svetnika, zdaj igram vedoma nevernika. Radoveden sem, kaj bom še vse igral, ali me čaka še kaj „preobratov“ na tem lepem svetu. Kaj grbančiš čelo, duša? Zdi se mi, da te spravljam v slabo voljo.“

„Skoro bi dal „staremu“ prav: ti preveč misliš.“

„Mir, mir zdaj, drugače začneš misliti še ti — je nalezljivo.“ Stegnil se je pod odejo in se obrnil v zid.

Pred velikonočnimi počitnicami nam je naznanil, da imata s „starim“ zopet sejo. To pot je začel sam:

„Zadnjič ste vendar prav prerokovali: premislil sem si in trkam sam na vaše duri. Ne morem drugače, nego da se odtegnem vašemu občudovanju. Po počitnicah me ne bo več nazaj.“

„Po vsem, kar je bilo med nama, sem pričakoval, da pridete sami do tega spoznanja. Vi ne sodite v to hišo. Bog vam daj srečo drugod!“

Po počitnicah ga res ni bilo nazaj. Kar je pozneje tako kaj pljusknilo včasih iz njegovega sveta v našo samoto, je kazalo, da je igral tudi drugod, vedoma in nevede, zelo zabavne komedije, a brez „preobratov“. O tem drugikrat.

